

CUMHURİYET DÖNEMİ RESİM SANATI BAĞLAMINDA ANADOLUDA KADININ İLETİŞİMSEL ROLÜ, TOPLUMDAKİ KONUMU VE MODERN TÜRK KADINI İMGESİ

Tuba GÖNÜL^{1,*}, Uğur ÖZEN²

¹ Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, tubagonul@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0002-5327-7711

² Iğdır Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, u.ozen40@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0002-2893-242X
DOI Nr. : 10.5281/zenodo.18290261

ÖZET

Avrupa toplumlarında ve modern dünyada kadın hayatın içerisinde aktif biçimde yer almaktadır. Osmanlı İmparatorluğu dönemi içerisinde kadının sosyal hayat içerisindeki varlığı ve hakları Şer-i Hukuk ve feodal yaşam tarzı çerçevesinde sınırlandırılmış, gelenek görenek ve dini teamüllere göre şekillenmiştir. Cumhuriyetin ilanı ile beraber modernleşme sürecine giren toplum, kadının beşeri hayat içerisindeki iletişimsel rolünü ve toplumdaki konumunu da modern hayatın gerekliliklerine göre değiştirmiştir.

Bu bağlamda Osmanlı dönemi içerisindeki kadının geleneksel rolleri şöyle değerlendirilebilir. Kentli kadının toplumdaki rolü aile içerisindeki iletişimin temel taşı olmaktan öteye gidemezken, kırsal da ise kadınlar yardımlaşma ve dayanışmaya dayalı ve feodal teamüller kapsamına sıkıştırılmış bir yaşam tarzına ve toplumsal konuma sahiplerdir. Cumhuriyetin ilanı ile beraber cemiyet hayatının içerisinde var olmaya başlayan Türk kadının iletişime dayalı gücü, modern toplumun

şekillenmesinde ve gelişim sürecinde etkili bir rol oynamıştır.

Cumhuriyet Dönemi resimlerinde kentli kadın ve kırsaldaki kadının toplum içerisindeki konumundaki değişikliğe dair imgeler yer almaktadır. Bu bağlamda ortaya koyulan sanat yapıtlarında kadın imgesi, modernleşen toplumun içerisindeki kadının konumunu ve modern Türk kadını kimliğinin nasıl dönüştüğünü belgeler niteliğe sahip çalışmalardır diyebiliriz.

Çalışma Kapsamında Cumhuriyet Dönemi ressamlarının kent ve kırsal yaşam içerisinde kadın imgesi ve bu imgenin cemiyet hayatındaki kadının kimliği ve konumuna dair resimler ele alınarak incelenecek ve Cumhuriyet rejiminin Türk kadını üzerindeki kazanımları resimler üzerinden okunarak çıkarımlarda bulunulacaktır.

Anahtar kelimeler: Cumhuriyet Dönemi Ressamları, Kadın ve iletişimsel rolü, Modern kadın imgesi. Resim sanatı.

ABSTRACT

In European societies and the modern world, women actively participate in various aspects of

life. During the Ottoman Empire period, women's presence and rights in social life were limited within the framework of Sharia Law and feudal lifestyle, shaped by traditions, customs, and religious practices. With the proclamation of the Republic, the society that entered the modernization process also transformed women's communicative role in human life and their position in society according to the requirements of modern life.

In this context, the traditional roles of women during the Ottoman period can be evaluated as follows: the role of urban women in society could not go beyond being the cornerstone of communication within the family, while in rural areas, women led a lifestyle and social position confined to feudal customs, based on cooperation and solidarity. With the proclamation of the Republic, Turkish women's communicative power, which began to exist in societal life, played an effective role in shaping and developing modern society.

Images in Republican Period paintings depict the changes in the social positions of urban and rural women. In this context, the artworks reflect the position of women in the modernizing society and document how the identity of the modern Turkish woman has transformed.

In this study, the images of women in urban and rural life by Republican Period painters will be examined, and the gains of the Republic regime for Turkish women will be interpreted through these paintings, drawing conclusions about the identity and position of women in social life.

Keywords: Republican Period Painters, Women and Their Communicative Role, Modern Woman Image. Painting Art.

1. GİRİŞ

İnsanlığın varlığını sürdürebilmesi ve gelişmesi için temel bir rol oynayan kadınlar, insanlara ilk eğitimlerini verir, dil aracılığıyla kültürlerini öğretirler. Nüfusun yaklaşık yarısını oluşturan

kadınlar, aile ve toplum yaşamının her alanına katkıda bulunmalarına rağmen, tarih boyunca erkekler karşısında hak ettikleri değeri tam olarak görmemişlerdir. Özellikle maddi ve manevi güce göre sınıflandırılan toplumlarda, kadınlar kamusal alanda hak ettikleri yeri yeterince alamamışlardır.

Her toplumun erkek ve kadınlara yönelik tutumu, onları yetiştirme biçimi, onlara verdiği bireysel ve toplumsal görevler ile ilgili algısı; kendi güvenlik, beslenme, üretim ihtiyaçları ve inançları, gelenekleri doğrultusunda şekillenmiştir. Zaman içinde kökleşen bu uygulamalar, adet veya yasa haline gelerek toplumların günlük yaşamına, diline, müziğine, sanat eserlerine, tutum ve davranışlarına yansımıştır.

İlk Çağ'dan itibaren bazı toplumlarda yanlış inanç öğretileri nedeniyle cennetten kovulmanın asıl sorumlusu olarak görülmeye başlanan kadın, Orta Çağ'da Avrupa, Asya ve Afrika toplumlarının çoğunda bu haksız görüşe ek olarak şeytanî ve kötülüğün kaynağı olarak da tasvir edilmiştir. Kadınlar; şahitlik, evlenme, boşanma, miras, mal edinme, yaşama hakkı gibi birçok temel haktan kısmen veya tamamen mahrum bırakılmış ve güvenilir, inanılır bir insan olarak kabul edilmemiştir (İlal(1968) akt. Erbay (2019), s. 3,4).

2. ANADOLU'DA VE TÜRK TOPLUMUNDA KADIN VE İLETİŞİMSEL ROLÜ

Anadolu kadınının iletişim rolü, tarih boyunca toplumsal, kültürel ve ekonomik yaşamda önemli bir yer tutmuştur. Kadınların aile içindeki ve toplumdaki iletişim rollerini anlamak için çeşitli alanlar incelendiğinde Anadolu kadınının iletişim rolü, aileden topluma, kültürel değerlerden ekonomik faaliyetlere kadar geniş bir yelpazede etkili olduğu görülmektedir.

Bu bağlamda Anadolu kadını, aile içerisindeki anne rolü ile çocukların ilk eğitim ve terbiyesini veren, aile içindeki düzeni sağlayan, aile bireyleri arasında duygusal ve sosyal bağların kurulmasında merkezi bir rol oynar. Eş rolü ile de

eşi ile aile arasında iletişimi sağlayan, eşlerinin karar alma süreçlerine katkı sunan ve aile içi uyumun sağlayan önemli bir figürdür.

Aile içerisindeki konumunun yanı sıra ailenin toplumla olan ilişkileri ve toplum aile dayanışması bakımından da kadın iletişimsel gücü ile kendini göstermektedir. Anadolu'da kadınlar, komşuluk ilişkilerinde aktif rol alarak mahalle veya köy içindeki sosyal etkinliklerde, düğünlerde, cenazelerde ve diğer toplumsal olaylarda iletişimsel güçleri ile varlık göstermişlerdir. Aynı zamanda kadınlar, tarımsal faaliyetler, el sanatları ve diğer ekonomik faaliyetlerde birbirleriyle dayanışma içinde çalışarak oluşturdukları dayanışma ağları, toplumsal bağların güçlenmesine katkı sağlar.

Türk Örf Hukuku'nun uygulandığı dönemlerde, Türk toplumlarında kadınların yönetimde ve sosyal yaşamda önemli bir yeri ve geniş hakları vardı. Bu haklar, çevrelerindeki diğer toplumların kadınlara tanıdığı haklardan çok daha ilerideydi. Kadınlar, yönetim kademelerinde görev alabilir ve sosyal hayatta etkin roller üstlenebilirdi. Ancak, farklı toplumlarla kurulan ilişkiler ve etkileşimler sonucunda, kadınlara yönelik olumsuz algılar, ön yargılar ve gelenekler Türk toplumunda da kabul görmeye başladı. Bu durum, kadınların sosyal yaşam ve yönetimdeki rollerini olumsuz etkilemişti. Devlet organlarında ve hukuk sisteminde yapılan değişiklikler de kadınların haklarında gerilemelere yol açtı. Başlangıçta geniş haklara ve etkin rollere sahip olan kadınlar, zamanla daha kısıtlı bir konuma geriledi (Erbay, 2019, s. 4).

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra devletlerarası işbirliğini geliştirmek ve uluslararası barış ve güvenliği sağlamak amacıyla 1920'de Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda galip devletler tarafından kurulan Milletler Cemiyeti (Cemiyet-i Akvam)'nin yerine 1945'te Birleşmiş Milletler Örgütü kurulmuştur. Birleşmiş Milletler Antlaşması ve 1948'de kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile üye ülkelerdeki tüm insanlara, özellikle kadınlara, yaşama hakkı, özel yaşamın gizliliği, düşünce ve ifade özgürlüğü, seçme ve seçilme hakkı gibi birinci kuşak insan hakları tanınmıştır. Özel mülkiyet, çalışma, eğitim ve sosyal güvenlik hakkı gibi ikinci kuşak insan hakları da tanınan ve yasal güvence altına

alınan haklar arasındadır. Bu beyanname, devletlere insan hakları ve kadın hakları konusunda yol gösterici ve teşvik edici bir rol oynamıştır (Erbay, 2019, s. 8,9).

1920'ler de Türkiye muazzam atılımlar yaşamıştır. Osmanlı'nın I. Dünya Savaşı'nı kaybetmesi İmparatorluk topraklarının düşman işgaline girmesine neden olmuş ve bu durum karşısında Mustafa Kemal ile silah arkadaşları yurt sınırlarını düşmana bırakmamak için silahlı bir direniş başlatmışlardır. Başlatılan direnişin neticesi başarıya ulaşıncı Mustafa Kemal ve arkadaşları, Osmanlı İmparatorluğu'nun yerine Türkiye Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır (Özen & Gönül, 2024, s. 327).

"Var olma" meselesi, modern dünyada "varlığını devam ettirme" meselesine dönüştü. Cumhuriyet'in ilanı ile başlayan ve toplum hayatının her alanına yayılan inkılaplar bu amaçla gerçekleştirildi. İnkılaplar, Batı modelinde yeniden yapılanmanın sembolü olurken, aynı zamanda Osmanlı geçmişi ile bağların kopmasını ifade ediyordu. Yeni Cumhuriyetin başkentinin Ankara olması, geçmişten uzaklaşma arzusunun en sembolik göstergesiydi (Acun, 1999, s. 157).

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı'nın teokratik yapısının yerine laik bir ulus-devlet olarak kurulmuştur. Cumhuriyetin ilanı ve Halifeliğin kaldırılması gibi değişimlerle, geleneksel otorite yerine demokratik ve hukuki bir devlet anlayışına geçilmiştir. Bu devlet yapılanması birçok reformun sonucunda meydana gelirken bu reformlar arasında toplumun sosyal ve kültürel yapısını değiştirerek birinci dereceden toplum ve cemiyet hayatını güçlendiren olgu kadınlarımıza tanınan haklar olmuştur (Acun, 1999, s. 155).

İmparatorluk dönemi içerisinde birçok haktan mahrum olan kadınlar Cumhuriyetin ilanı ile kadının toplum içerisindeki konumu ve rolü bağlamında birçok kazanıma sahip olmuşlardır.

Cumhuriyet rejiminden evvel Anadolu'da kadının iletişimsel rolü, tarih boyunca önemli bir yer tutmuştur. Bu rol, çeşitli dönemlerde farklı şekillerde ortaya çıkmış, ancak her zaman toplumsal ve kültürel yaşamın merkezinde olmuştur.

Eski toplumlar da kadınların konumu toplumdan topluma farklılık göstermiştir. Hint toplumunda kadınlar kötü kabul edilirken, Hitit, Sümer ve İslam öncesi Türk toplumlarında kadınlara saygı duyulmuş ve önemli roller üstlenmişlerdir. Eski Yunan ve Eski Mısır toplumlarında da kadınlara saygı gösterilmiş ve çeşitli haklar tanınmıştır. Batı'da kadınların özgürleşmesi Aydınlanma çağı ile başlamış ve 19. yüzyılda eğitim, mülkiyet ve boşanma hakları için mücadele edilmiştir.

Osmanlı'da ise İslam hukuku çerçevesinde kadınlara çeşitli haklar tanınmış, Tanzimat dönemiyle birlikte kadınların eğitimi ve işgücüne katılımı teşvik edilmiştir. Batı'da ve Osmanlı'da 19. yüzyılda kadınların eğitim oranı artmış, ancak her iki bölgede de kadınların eğitimi genellikle iyi bir anne ve eş olma amacıyla meşru hale getirilmeye çalışılmıştır.

Sanayileşme ile birlikte kadınların işgücüne katılımı artmış, ancak genellikle düşük ücretlerle çalışmışlardır. Savaş dönemlerinde erkeklerin yerine istihdam edilen kadınlar, rekabetin artmasına ve kapitalistlerin kazanç sağlamasına yol açmıştır (Temizer, 2022, s. 63).

Cumhuriyet sonrası gelişmelerde kadının merkeze alınmasında hiç kuşkusuz Mustafa Kemal Atatürk'ün Anadolu kadınına anlama ve anlamlandırması büyük rol oynamaktadır.

Atatürk Anadolu kadınına Kurtuluş Savaşı'ndaki emeğini ve fedakârlığını savunan düşünceleri ile kadınların toplumun temel yapı taşları olduğunu kabul eder. Kadınların cephe gerisinde yaptığı işlerin, savaşın kazanılmasında erkeklerinki kadar önemli olduğunun bilincinde olan Atatürk, Anadolu kadınına dünyanın hiçbir milletinin kadınıyla kıyaslanamayacak derecede çalışkan ve fedakâr olarak görmüştür. Milli Mücadele'nin çetrefilli yıllarında kadınların tarım, ev işleri ve savaş malzemesi taşıma gibi zorlu görevleri üstlendiğini unutmayan Atatürk, kadınların büyük ruh ve duygularla yaptıkları fedakârlıklardan dolayı onlara sonsuza kadar minnettar kalınması gerektiğini savunmuş ve kadınlarımızı yüce ve kutsal olarak nitelendirmiştir.

Bütün bu düşünceler ışığında Atatürk, kadınların sadece aile içinde değil, toplumun her alanında önemli bir yere sahip olması gerektiğini

savunmuş, Anadolu kadınlarının toplumun ilerlemesi ve modernleşmesi sürecinde aktif rol almaları gerektiğine inanmış ve kadın-erkek eşitliğini savunarak ve kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olmaları gerektiğini düşünmüştür. Kadınların eğitimi ve işgücüne katılımı konularında reformlar yapan Mustafa Kemal Atatürk, bu eşitliği sağlama yolunda önemli adımlar atmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk, Türk kadınına her zaman güvenmiş ve hak ettiği yere gelmesi için öncü reformlara imza atmıştır. Türk kadınının haklarını elde etmesinde önemli bir dönüm noktası Kurtuluş Savaşı olmuştur. Kadınlar, bağımsızlık mücadelesinde erkeklerle birlikte savaşıp büyük bir rol oynamışlardır. Savaş kazanıldıktan ve bağımsız bir ulus devleti kurulduktan sonra, Atatürk'ün hedefi toplumu çağdaş uygarlık düzeyine taşımaktır. Atatürk, kadınların toplumun her alanında erkeklerle birlikte çalışması ve ilerlemesi gerektiğini savunmuştur. Cumhuriyet Kadını olarak adlandırılan kadın imajını oluşturmuş ve bu imajın kökleşmesi için devrimler yapmıştır. Laik bir devletin kurulması ve medeni kanunun kabulü gibi yenilikler, kadın haklarında önemli gelişmelere yol açmıştır. Cumhuriyetin ilk evresinde kadınlara sosyal ve siyasi haklar tanınmasında hızlı ilerlemeler kaydedilmiştir (Erdem, 2015, s. 1270).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde kadınlar, birçok temel haklardan mahrum bırakılan kadınlarımız, Medeni Kanun'un kabulüyle birlikte bazı medeni haklara sahip olmuş, ancak siyasal haklardan mahrum kalmışlardır. Atatürk bu durumu değiştirmek amacıyla, kadınların toplumsal, ekonomik ve siyasal hayata katılımlarını sağlamak için önemli reformlar gerçekleştirmiş, 1930 yılında kadınlara belediye seçimlerinde oy kullanma hakkı verilmiş, 1933'te köy muhtarlıkları ve köy heyetleri seçimlerinde yer alma hakkı tanınmış, 1934 yılında ise kadınlarımız milletvekili seçme ve seçilme haklarına kavuşmuşlardır. Bu reformlar sayesinde Türk kadını, birçok Avrupa ülkesindeki kadınlardan daha önce siyasal haklarını elde etmiş ve modern medeniyetin her alanında aktif bir rol üstlenmiştir. Böylece Türk kadını, toplumda hak ettiği yere ulaşarak, çağdaşlaşma yolunda önemli adımlar atmıştır

((kepsut.gov.tr, 2024); akt. Özen U. Gönül T., 2024).

Bu reformlar ile kadının toplumda zaten doğası gereği var olan iletişimsel gücü ve ailenin, komşuluk ilişkilerinin, üretim alanındaki koordinasyon sağlayıcı özelliğinin, savaştaki üstün feraset ve azminin gücünü daha da ileriye taşınarak, Türk ulusunun gelişme ve var olma mücadelesi içerisinde de önünü açmıştır. Kadının iletişimsel gücü ulusumuzun muasır medeniyetler arasındaki gelişime ayak uydurması adına varlık ve gayret göstermesine fırsat tanımıştır diyebiliriz.

2. CUMHURİYET DÖNEMİ RESİM SANATI'NDA ANADOLU KADINININ İLETİŞİMSEL YÖNÜNE DAYALI MODERN TÜRK KADINI İMGESİNE ÖRNEKLER:

Modern Türk kadını kavramının gelişim sürecini idrak etmek adına Cumhuriyet Dönemi öncesi Osmanlı'da batılılaşma süreci içerisinde kadın imgesine dair birkaç örneği incelemek faydalı olacaktır. Bu bağlamda Osmanlı'nın batılılaşma süreci içerisinde halkın burjuva ve zengin olarak nitelendirilebileceğimiz kesimi üç boyutlu resim sanatına dair üretimler yapabilmekteydi. Toplumun bu kesimi içerisinde yaşam süren ressamlar dönemin kadınlarını konu alan betimlemeler de yapabilmişlerdir. Bu betimlemeler Osmanlı toplumunun modernleşme dönemi içerisinde kadına bakış açısını ortaya koyabilecek nitelikte ipuçlarına sahiptir.

Görsel 1:Namık İSMAİL “Sedirde Uzanan Kadın (Tefekkür)”, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 131x185.5 cm. 1917.

Osmanlı toplumunda kadının sosyal statüsüne dair bir örnek olarak inceleyeceğimiz “Sedirde

Uzanan Kadın (tefekkür) (Görsel 1) isimli yapıt dönemin kadına bakışı ile ilgili önemli bir argüman olarak düşünülebilir. Cumhuriyet öncesi batılılaşma hareketlerinin Osmanlı toplumu üzerindeki etkilerini de barındıran bu yapıt kadının algılanma biçimine dair bir örnektir diyebiliriz.

Namık İsmail, "Türk izlenimcileri" olarak bilinen grubun bir üyesi olup, dönemin önemli sanatçılarından biridir. Bu grup, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde batı etkilerini benimseyen sanatçılardan oluşur ve Namık İsmail de bu etkileri eserlerine yansıtmıştır. "Uzanan Kadın" adlı eseri, Halil Paşa'nın “Uzanan Kadın” adlı resmiyle karşılaştırıldığında benzer temalar taşır, ancak Osmanlı'daki tabular nedeniyle bu tür resimlerin genellikle örtülü çıplaklık şeklinde yapıldığı düşünülmektedir.

Arka planda, kitaplarla dolu bir kitaplık görülür. Bu detay, Osmanlı'nın batılılaşma döneminde üst tabakadan bir kadının kültürel ve entelektüel bir ortamda bulunduğunu simgeler gibi görünmekle beraber kadının uzandığı kanepe üzerinde almış olduğu poz kadının antikite dönemi kadın betimlemelerine içkin bir kompozisyon oluşturduğunu da hissettirir izleyene. Bu bağlamda kadının ev içerisindeki rolü hala kadınsı özelliklerinin ön planda tutulduğu ve dişi kimliğinin vurgulandığı bir varlık niteliği taşımaktadır. Kitaplık, batılılaşma sürecini ve dönemin modernleşme çabalarını yansıtır bir metafor oluşturmuştur diyebiliriz. Ayrıca, yerde görünen hat levhası, vazo, sehpa ve yastıklar gibi objeler, dönemin Osmanlı yaşam tarzını ve sanat anlayışını temsil eden objeler olarak dikkat çekicidir. Bu objeler, resmin duygu atmosferine katkıda bulunarak kadının zarif ve duygusal kişiliğini vurgular nitelikte unsurlar olarak kompozisyonda yerini almıştır.

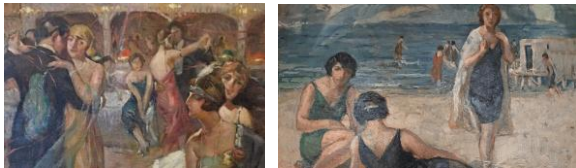
Resim Osmanlı'da elit tabakaya ait batıya özgü giysileri olan bir kadının figürünün resmedilmesi, arka planda kitaplık kitaplar ile dolu batılılaşma dönemi sonrası üst tabakadan kitap okuyan kadını simgeler. Namık İsmail'in "Uzanan Kadın" adlı eserinde vurgulanan kadın figürü, elit tabakaya ait olduğunu gösteren giysiler içinde betimlenmiştir. Figürün duruşu ve pozisyonu, bir düşünce ya da hüznü hali içinde

olduğunu gösterir gibidir. Kadının yüzündeki ifade, resmin genel duygusal atmosferini destekler niteliktedir.

Sanatçının kullandığı pastel tonlar yumuşak ve duygusal bir atmosfer yaratmıştır. Renk paleti, resmin genel melankolik havasını desteklemektedir. Işık, özellikle kadının yüzüne odaklanmıştır ve bu odaklanma, kadının düşünceli ve hüznü ifadesini ön plana çıkarmaktadır.

Resimde, kadının yüz ifadesi ve duruşu, izleyende bir hapisane hücreindeymiş gibi bir izlenim yaratır. Bu, izleyiciye kadının içsel bir tutsaklık ya da hapis olmuşluk hissi yaşadığını düşündürür. Kadının hüznü duruşu ve düşünceli ifadesi, resmin temel duygusal temasını oluşturur. Bu tema, Osmanlı toplumundaki modernleşme çabalarının ve batılılaşmanın birey üzerindeki etkilerini yansıtır. Namık İsmail, kadının zarif ve duygusal doğasını ortaya koyarak, dönemin sosyal ve kültürel değişimlerini sanatsal bir dille ifade ederken, izleyene Osmanlı toplumundaki kadının ev içerisinde bir süs eşyası gibi algılandığını düşündürür (Hızlı, 2024).

Cumhuriyet dönemi ile beraber rejimin kadına dair atılımları sanatçıların da ilgi odağı olmuştur. Bu bağlamda sanatçılar gerek rejimin destekleyici bir unsur olarak sanatçılara insiyatif tanınması ile gerek se sanatçıların bu yeni gelişmelere olan hayranlık ve hassasiyetleri ile birçok sanat yapıtına imza atmışlardır. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren resim sanatçıları, kimi zaman Anadolu'nun ücra köşelerinde yaşayan kadınları kimi zaman ise modern yaşam içerisindeki varlık göstermeye başlayan Cumhuriyetin aydın, çağcıl görünümlü güçlü kadınlarını resimlerinde tema olarak ele almışlardır.

Görsel 2: İbrahim ÇALLI, “ İstanbul’da Balo” T.Ü.Y.B. (kültür.istanbul, 2021).

Görsel 3: İbrahim ÇALLI, “ Plajda Kadınlar” T.Ü.Y.B. (eventnews.com.tr, 2020).

Cumhuriyet Dönemi ressamaları içerisinde bir döneme damgasınız vuran İbrahim ÇALLI Cumhuriyetin kadın hayatındaki kazanımlarına dair gelişmeleri resimleriyle yansıtan önemli sanatçılardan birisidir.

ÇALLI’nın Empresyonist yaklaşımına yaptığı yapıtlar arasında “ İstanbul’da Balo” (Görsel 2) isimli yapıtında sosyal yaşam içerisinde bir etkinliği ele almıştır. Sanatçının çalışması kadın ve erkeklerin bir arada olması ile oluşturulmuş bir balo ortamı olarak düşünülmüştür. Empresyonist bir yaklaşımla betimlenen resimde (Görsel 2) ÇALLI, kadını ev içerisinde hapsolan bir varlık olmaktan çıkarak toplum içerisinde ve sosyal aktivitelerde aktif bir konuma taşımıştır ve buna resim dili ile vurgu yapmıştır diyebiliriz.

İbrahim Çalli’nın "İstanbul'da Balo" adlı tablosu, kadın ve erkeklerin bir mekânda birlikte dans edip eğlenmelerini göstererek değişen değer yargılarını yansıtır. Tablo, kadınların vücut hatlarını belli eden şık elbiseleri ve kısa, açık saçları ile dönemin modasını, erkeklerin takım elbiseleri ve düzgün şekil verilmiş saçları ile Batılı giyim tarzını simgeler. Bu eser, yönetim şeklinin değişmesiyle birlikte sosyal hayatın, eğlencenin ve kadın-erkek algısının da hızla değiştiğini gösterir. Dönemin sanat eserlerinde bu değişimler açıkça görülür. Sanatçılar, devlet desteğiyle Batı'dan etkilendikleri fikirleri özgün eserlerde yoğurarak, Türk resim sanatına kübizm, natüralizm, empresyonizm ve ekspresyonizm gibi akımları dâhil etmiş ve Modern Türk Sanatı hızla gelişmiştir (Işık, 2022).

İbrahim ÇALLI’nın izlenimci tarzını ve renk kullanımını yansıtan önemli eserlerinden birisi olan "Plajda Kadınlar" isimli tablosu (Görsel 3), sahilde güneşin tadını çıkaran kadın figürlerini konu almaktadır. ÇALLI bu tablo ile sahil hayatını ve sosyal aktivitelerden birisi olan plajda güneşlenme ve yüzme eylemi içerisindeki kadınların, çeşitli pozlarda ve kıyafetlerde, doğal görünümünü resimlemiştir.

Canlı renkler ve doğal ışık oyunlarının kullanıldığı resim kompozisyonunda (Görsel 3), ÇALLI izlenimci tarzın karakteristik özelliklerinden olan Güneş ışığının su üzerindeki

yansımaları ve kadınların tenleri üzerindeki parlaklığını vurgular. ÇALLI, kadın figürlerini detaylı ve hareketli bir şekilde betimleyerek, sahilde yürüyen, oturan ve birbirleriyle etkileşim halinde olan kadın figürleri ile resmine dinamik bir kompozisyon özelliği kazandırmıştır diyebiliriz. ÇALLI'nın yumuşak fırça darbeleri ve pastel tonları, esere (Görsel 3) hafif ve huzurlu bir atmosfer kazandırmıştır.

İbrahim ÇALLI'nın bu yapıtı (Görsel 3), Türk sanat tarihinde hem teknik hem de konu açısından, dönemin sosyal ve kültürel hayatını yansıtmaya bağlamında önemli bir yere sahiptir. Bu resim ile ÇALLI sosyal hayat ve aktiviteler içerisinde kadının da var olduğu bir düzeni yansıtmaktadır. Ayrıca, ÇALLI'nın izlenimci yaklaşımı ve modern sanat anlayışını Türkiye'ye taşımadaki rolünü göstermesi bakımından da değerlidir.

1923'te Cumhuriyet'in kurulmasıyla oluşturulan Medeni kanunun kadınlara tanıdığı birçok hakkın yanı sıra 1924 'te çıkarılan eğitim hakkı da medeni bir toplumun olmazsa olmazı olan kadın erkek eşitliği bağlamında kadınların edinilmiş hakları arasında yerini almıştır (Doğramacı, 1985).

Görsel 10:Şeref Akdik, Mektebe Kayıt 1935, Ankara Resim ve Heykel Müzesi (www.kulturportali.gov.tr).

Görsel 11: Şeref Akdik, Okuma Yazma Kursu/Millet Mektebi, 1933,Tuval Üzeri Yağlıboya, 180x150 cm, MSGSÜ-İRHM (tceydat.wordpress.com, 2017).

Sanatçı Şeref AKDİK 1930'lu yıllarda yapmış olduğu resim çalışmalarında (Görsel 10,11) modernleşme sürecinde eğitime verilen önem ve açılan okullar, önemli göstergelerdendir. Şeref AKDİK, toplumsal gerçekliği yansıtan eserlerinde dönemin değişimlerini ustalıkla aktarmıştır. "Okuma Yazma Kursu/Millet Mektebi" (1933), ve "Mektebe Kayıt" (1935) adlı çalışmaları, Atatürk'ün eğitime verdiği önemi ve devrimin oluşum sürecini vurgular (Öndin'den

akt. Okkalı, 2014:446) (Okkalı & Baytar, 2020, s. 152,153).

Akdik'in eserleri (Görsel 10,11), eğitimin modernleşme sürecindeki rolünü gözler önüne serer. Bu resimlerde eğitim, toplumsal değişimin ve kalkınmanın anahtarı olarak ele alınır. Akdik, Atatürk'ün eğitim reformlarını ve yeniliklerini sanatıyla anlatmış, böylece Türk resim sanatında eğitimin ve modernleşmenin simgesi haline gelmiştir.

Anadolu kadını, AKDİK'in resimlerinde (Görsel 10,11) sade ve samimi bir şekilde betimlenmiştir. Mektep sahnelerinde kadınların yer alması, o dönemde eğitimde cinsiyet eşitliği ve kadınların eğitime erişimi konusundaki ilerlemelerin sanata yansımaları olarak değerlendirilebilir. AKDİK, bu resimlerinde (Görsel 10,11) kadınları geleneksel kıyafetler içinde, günlük yaşamın içinden sahnelerle tasvir ederken, aynı zamanda onların eğitimle güçlenmesini ve toplumdaki yerlerinin önemini vurgular gibidir.

Şeref AKDİK'in mektep resimlerinde (Görsel 10,11) Anadolu kadını konu alması, kadınların eğitim almasını ve toplumsal hayata katılımını vurgular (Okkalı & Baytar, 2020). Bu eserler, Türkiye'nin modernleşme sürecinde kadının eğitimdeki rolüne dikkat çeker ve toplumsal cinsiyet eşitliğini vurgular. AKDİK'in bu yaklaşımı, onun hem bir sanatçı hem de toplum gönüllüsü olarak değerli bir miras bırakmasını sağlamıştır.

Kadının eğitim alması ile beraber kültürel birikiminin artacağı ve bunun yanı sıra toplum ve sosyal yaşam içerisindeki iletişimsel gücünün ve konumunun olumlu yönde değişeceği düşüncesi ile Şeref AKDİK resim çalışmalarında kadını daha çok ön plana almıştır.

Bu bağlamda AKDİK bir dizi kitap okuyan kadın betimlemeleri (Görsel 12.13.14,15,16) ile medeni kanunun kadına tanıdığı eğitim hakkına gönderme yapmanın yanı sıra, medeni bir kadın imajının kültürel gelişime sahip olan kadınla var olacağını niteler şekilde resim kompozisyonları oluşturmuştur diyebiliriz.

Görsel 12: Şeref AKDİK, “Kitap Okuyan Kadın”, 1945, Tuval Üzerine Yağlıboya, MSGSÜ İRHM (Salık, 2023).

Görsel 13: Şeref AKDİK, Kitap Okuyanlar, 1946, Mukavva üzerine yağlıboya, MSGSÜ İRHM (İlkay Canan Okkalı, 2017)

Görsel 14: Şeref AKDİK, “Kitap Okuyan Hanım”, 1950, Tuval Üzerine Yağlıboya (Salık, 2023).

Görsel 15: Şeref AKDİK, “Kitap Okuyan Kadın”, 1950, Tuval Üzerine Yağlıboya (Salık, 2023).

Görsel 16: Şeref AKDİK, “Kırmızı Kitaplı Kadın”, 1951, Tuval üzerine yağlıboya, İzmir Devlet Resim Heykel Müzesi (Salık, 2023).

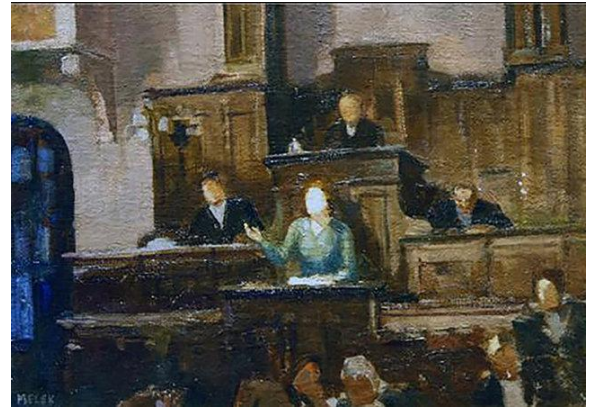
AKDİK’in bu serisinde kadını dışıl yönünün dışında kendisini geliştiren, araştıran, okuyan bir kadın olarak görmek mümkündür. AKDİK’in bu kompozisyonlarında (Görsel 12, 13, 14, 15, 16) kadın figürü Namık İSMAİL’in “ Sedirde Uzanan Kadın”ın (Görsel 1) aksine dışıl yönünü ön plana alan frapan bir duruşla temsil edilmemiş, bulunduğu mekân içerisinde kendinden emin ve günlük modern kıyafetleri ile betimlenmiştir. Kadın Yine (Görsel 1) deki kompozisyondaki kadının aksine elinde kitap bulunur şekilde kitap okuma eylemi ile betimlenmiştir. Kitap okuma eylemi içerisindeki kadın figürlerinin bulunduğu ev ortamındaki düzen ise kadının evindeki düzene hâkim olabilmenin yanı sıra kendisini okuyarak geliştirebilecek bir muktedirliğe sahip olabileceğinin emaresi niteliğindedir diyebiliriz. Namık İSMAİL’in “ Sedirde Uzanan Kadın”ın (Görsel 1) isimli resimdeki mekânın romantik ve kasvetli renk atmosferinin aksine, AKDİK’in serisindeki (Görsel 12, 13, 14, 15, 16) mekân

betimlemelerinde daha canlı bir renk yelpazesi oluşturulmuştur.

Bu bağlamda kadının günlük hayat içerisindeki rolü başka bir boyut kazanmıştır. Cumhuriyet dönemi kadını özgür, ilkeli ve ilkeleri ile toplumsal iletişimde inisiyatif sahibi olan bir pozisyona evriltirmiştir diyebiliriz.

Toplumun iletişimsel dinamiklerinden birisi olan kadın artık kendisini geliştiren bir kadına dönüşmesinin yanı sıra Cumhuriyet rejimi kazandırdığı haklardan birisi olan seçme ve seçilme hakkı sayesinde, siyaset yapma hakkına kavuşmuş ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde de kadının temsil edilebildiği toplumsal düzenin bir parçası olmaya hak kazanmıştır.

5 Aralık 1934’te Anayasa ve Seçim Kanunu’nda yapılan değişikliklerle kadınlara ilk kez oy kullanma ve aday olma hakkı tanınmış, Türkiye, bu hakları Fransa ve İtalya’dan 11, Romanya’dan 12, Bulgaristan’dan 13, Belçika’dan 14 ve İsviçre’den 36 yıl önce tanımıştır. 1930 yılından itibaren çıkarılan yasalarla kadınlar, belediye seçimlerine katılma, köylerde muhtar olma ve ihtiyar meclislerine üye seçilme haklarını kazanmışlardır. 5 Aralık 1934’ten itibaren ise milletvekili seçme ve seçilme haklarına sahip olmuşlardır (www.uludag.edu.tr, 2024).

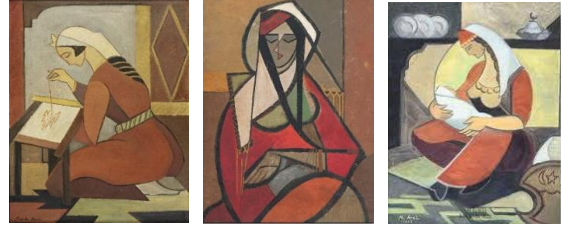
Görsel 17: Melek Celâl SOFU (1896-1976), Eski Büyük Millet Meclisi Kürsüsünde Kadın 1936, tuval üzerine yağlıboya, 36 x 48,5 cm. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu (artdogistanbul.com, 2024)

Sanatçı SOFU’nun tablosu, (Görsel 17) Meclis kürsüsünde konuşma yapan bir kadın milletvekilini etkileyici bir şekilde tasvir etmektedir. Bu sanat eseri, kadınların siyasal

haklarını kazanmasının ve demokratik süreçte katılmalarının önemini vurgulamaktadır. Ancak, SOFU'nun resminde görülen bu aktif kadın milletvekili figürü, dönemin idealize edilmiş bir görüntüsünü yansıtmakta olup, gerçekte kadınların siyasetteki etkinliği sınırlıdır. Kadın milletvekilleri, Meclis'te kadınları ve çocukları ilgilendiren konuları gündeme getirmişlerdir. Bu noktadan hareketle, kadınların siyasette daha fazla temsil edilmesi gerektiği sonucu çıkarılabilir (Gönül & Koca, 2017, s. 780).

Cumhuriyet Rejimi'nin en önemli ilkelerinden birisi olan toplumun muasır medeniyetler seviyesine yükselmesi ülküsü ekseninde, Türk kadınının sosyal, kültürel ve siyasi hayattaki konumuna dair gelişimler rejimin başarısının en önemli göstergelerinden birisidir diyebiliriz. Bu bağlamda kadının toplum içerisindeki iletişimsel gücünden ilham alan Cumhuriyet Rejimine göre, kadın milletvekillerinin sadece belirli konularla sınırlı kalmamalı, toplumun her kesimini ilgilendiren karar süreçlerinde de iletişimsel gücü ile etkin rol alması gerektiği düşünülmektedir. Cumhuriyet ilkelerine göre, kadınların siyasette daha geniş bir yer edinmesi, toplumun demokratikleşme sürecine katkı sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda toplumsal refahın artmasına da öncülük edecektir. Kadınların siyasi arenada daha fazla söz sahibi olması, toplumsal gelişim ve demokrasi için hayati bir öneme sahiptir. SOFU'nun tablosu(Görsel 17), bu durumu sanatsal bir dille ifade etmekte ve izleyicilere önemli bir mesaj vermektedir: Kadınların siyasal hayatta aktif bir şekilde yer alması, sadece bir ideal değil, aynı zamanda toplumsal bir gerekliliktir.

Bu perspektiften bakıldığında, SOFU'nun yapıtı (Görsel 17) kadınların siyasetteki temsiline artırılması için daha fazla çaba sarf edilmesi gerektiğine dair bir gönderme niteliği taşımaktadır diyebiliriz. Kadın milletvekillerinin sayısının artması, siyaset sahnesinde çeşitliliğin ve eşitliğin sağlanmasına katkıda bulunacak, toplumun iletişimsel yönünü de güçlendirecektir. SOFU'nun eserinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için siyasette kadınların varlığının güçlendirilmesi gerektiği vurgulanmış gibidir. Toplumdaki bu değişim, demokrasi kültürünün gelişimi içinde çok önemlidir ve gelecek nesiller için daha adil bir dünya yaratmanın anahtarıdır.

Görsel 18: Maide AREL “Gergef İşleyen Kız”, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 91 x 73 cm. Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi (digitalssm.org).

Görsel 19: Maide AREL “Kadın”, Duralit Üzerine Yağlı Boya, 77 x 60 cm (www.mutualart.com).

Görsel 20: Maide AREL “Anne ve Çocuk”, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 82 x 65 cm (www.mutualart.com).

Maide AREL, ülkemizde kübist ve geometrik soyutlama akımlarının öncülerinden biridir. 1907 yılında doğan AREL, sanat eğitimine dönemin tanınmış ressamı Nazmi Ziya, Hikmet Oran ve kayınpederi olan Mehmet Ruhi AREL'den ders alarak başlamıştır. 1930'lu yıllarda Güzel Sanatlar Akademisi'ne devam eden AREL, bu dönemde aynı zamanda Fransızca ve müzik dersleri de vermiştir. Sanat kariyerinde önemli bir adım olarak, 1948'de Ankara Halkevi'nin resim yarışmasında İkincilik Ödülü kazanmıştır.

AREL, yurt dışına çıktığında Paris'te çeşitli resim sanatçılarından da ders alarak kendini geliştirmiş, sanata ve eğitime olan ilgisini yaşamı boyunca kaybetmemiştir. 1951 yılında İstanbul'da açtığı kariyerinde bir dönüm noktası olan ilk kişisel sergisi ile sanat çevrelerinden büyük ilgi gören AREL, hem yurt içinde hem de yurt dışında birçok sergi açmış, eserleri koleksiyonerler tarafından ilgiyle takip edilmiş ve satın alınmıştır. Bütün bunların yanı sıra AREL çeşitli karma sergilere de katılarak sanat dünyasında aktif bir rol oynamıştır (Erbarıştıran, 2021).

Sanatçının Kübist bir yaklaşımla ele aldığı figüratif yorumlamalarda Anadolu kırsalında kadının sosyal hayat içerisindeki rolüne ve gündelik aktivitelerine dair betimlemeler de bulunmaktadır.

Sanatçının (Görsel 18) “Gergef İşleyen Kız” isimli çalışmasında Anadolu'ya ait geleneksel el sanatlarının ve kadın emeğinin önemini vurgulayan bir temayı ele almıştır. Sanatçı çalışmasında Anadolu kadınının, meziyetlerine, el emeği ve estetik bir değer gözeterek yaptığı

üretme ve bu üretim esnasında gösterdiği özverili dikkat ve sabrına odaklanmış gibidir.

Resmin kompozisyonunda merkeze alınan kız izleyicinin dikkatini bu figüre çekmeyi amaçlar gibidir. Kızın duruşu ve ifadesi, çalışmasına odaklanmış olduğunu gösterirken figürün bulunduğu mekân ve arka plana ait diğer unsurlar, figürün öne çıkmasını sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Bu eser, el emeği ve zanaatın sadece ekonomik bir faaliyet olmadığını, aynı zamanda bir kültürel miras ve estetik değer taşıdığını ifade eder gibidir. Kompozisyonda kullanılan pastel ve toprak tonlardaki renk kullanımı, kübik stil ve geometrik parçalamalar ile yorumlanan mekân ve figür tematik bağlamda, geleneksel el sanatlarının ve kadın emeğinin estetik ve kültürel değerini yüceltmektedir diyebiliriz.

Yine Maide AREL (Görsel 19) "Kadın" adlı eserinde de figürü merkezde konumlandırarak izleyicinin dikkatini bu figüre çekmektedir. Kadın figürünün anatomik hatları yalın ve geometrik hatlarla tasvir edilmiştir. Dış kontur çizgilerinin belirgin bir biçimde ele alındığı betimlemede (Görsel 11) geometrik formlar ve yüzeylerden oluşan sadeleştirilmiş bir soyutlamacı anlayışla figürü tasvir etmiştir. Yapıtın temelinde, kadının duygusal ve psikolojik derinliğine dair bir arayış olduğu yüz ifadesi ile desteklenerek hissettirilmeye çalışılmıştır diyebiliriz.

"Kadın" eseri (Görsel 19), kadınlığın ve kadının toplumsal rolünün soyut bir ifadesidir. AREL, kadının sadece fiziksel bir varlık olarak değil, bir kimlik ve duygu yüklü bir figür olarak ele alınmasını ister. Geleneksel kıyafetlerle kadın figürünün soyutlanmış hali, hem bireysel hem de toplumsal kimliğin zenginliğine işaret eder niteliktedir diyebiliriz.

"Anne ve Çocuk" eseri (Görsel 20), AREL'in annelik temasına derin bir şekilde odaklandığı bir çalışmadır. Resimde anne ve çocuğun arasında güçlü duygusal bağ vurgulanmak istenmiştir. Eserde, anne ve çocuk figürlerinin birbirlerine yakın duruşu, karşılıklı bağlarını ve güçlü ilişkilerini simgelenmek istenmiştir. Anne ve çocuk figürleri, geometrik düzenleme anlayışı ve planlarla soyutlanmış olsa da, figürler arasındaki sıcaklık ve sevgi, izleyiciye duygusal bir yoğunluğu aktarmayı amaçlamıştır diyebiliriz. Yine sanatçı yapıtında (Görsel 20), yumuşak

tonlar ve ılık renkler kullanarak, annenin ve çocuğun arasındaki sevgi ve bağın samimiyetini vurgulamayı amaçlamış, sıcak ve pastel tondaki renklerin hâkim olduğu renk seçimi ile annelik gibi sıcak, koruyucu ve besleyici bir duygunun atmosferini yaratmak istemiştir diyebiliriz.

SONUÇ

Kadınlar, tarih boyunca toplumların gelişimine önemli katkılarda bulunmuş, ancak sıklıkla hak ettikleri değeri görmemiştir. Özellikle kamusal alanda geri planda bırakılan kadınlar, toplumların güvenlik, üretim ve inanç ihtiyaçlarına göre şekillenen tutumlar nedeniyle birçok temel haktan mahrum kalmış ve güvenilir bireyler olarak kabul edilmemiştir. Ancak, Anadolu kadınları tarihsel süreçte toplumsal, kültürel ve ekonomik yaşamda önemli roller üstlenmiş; aile içindeki eğitim faaliyetlerinden tarımsal üretime kadar geniş bir alanda etkin olmuşlardır.

Cumhuriyet dönemi, kadınların toplumsal hayatta daha fazla hak ve özgürlük elde etmeleriyle birlikte, kadınların konumunda köklü bir değişimi beraberinde getirmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün gerçekleştirdiği reformlarla birlikte, kadınların eğitimi, işgücüne katılımı ve siyasi haklar kazanması, Türkiye'nin çağdaşlaşma yolunda önemli adımlar atmasını sağlamıştır. Bu dönüşüm, dönemin sanatçıları tarafından farklı resim dilleriyle işlenmiş ve sanatçılar, Cumhuriyet'in kazanımlarını halkla paylaşılarak, kadınların toplumdaki konumunu ve iletişimsel gücünü vurgulamışlardır.

Sonuç olarak, Cumhuriyet'in sağladığı kazanımlar, Türk kadınının modernleşme sürecine büyük katkı sağlamış ve kadınların toplumsal yaşamda daha güçlü bir şekilde yer almasına olanak tanımıştır. Sanatçılar, bu toplumsal değişimin görsel belgesellerini üretmiş ve kadınların gelişen rollerini resimle anlatmışlardır. Böylece, hem sanat hem de toplumsal yapı açısından kadınların güçlenmesi, Cumhuriyet'in en önemli başarılarından biri olmuştur.

KAYNAKÇA

[1] (kepsut.gov.tr, 2024); akt. Özen U. Gönül T. (2024, 11 10). İletişim ve Plastik Sanatlar Bağlamında Milli Mücadele, Türkiye Cumhuriyeti Devrimleri Temalı Resimlerin İncelenmesi. (Isarc, Ed.) *Isarc 3. Uluslararası*

Karadeniz Bilimsel Araştırmalar ve İnovasyon Kongresi, 3, 328. doi:ISBN: 978-625-367-962-0

[2] Acun, F. (1999, 12 20). Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne: Değişme ve Süreklilik. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 16(Özel Sayı), 157. Retrieved 12 13, 2024, from <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/616375>

[3] Acun, F. (1999, 12 20). Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne: Değişme ve Süreklilik. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 16(Özel Sayı), 155. Retrieved 12 13, 2024, from <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/616375>

[4] artam.com. (n.d.). *Maide Arel (1907-1997)*. Retrieved 12 16, 2024, from artam.com: <https://artam.com/muzayede/360-modern-ve-cagdas-tablolar/maide-arel-1907-1997-nu>

[5] artdogistanbul.com. (2024, 01 03). *Unutulmuş Bir Cumhuriyet Kadını: Melek Celâl*. Retrieved 12 28, 2024, from artdogistanbul.com: <https://artdogistanbul.com/unutulmus-bir-cumhuriyet-kadini-melek-celal/>

[6] digitalssm.org. (n.d.). *Sakıp Sabancı Müzesi Koleksiyon ve Arşiv*. Retrieved 12 16, 2024, from digitalssm.org: <https://digitalssm.org/digital/collection/ResimKlksyn/id/909/>

[7] Doğramacı, E. (1985, 01 06). Cumhuriyet Döneminde Türk Kadını. (D. v. Atatürk Kültür, Ed.) *Erdem*, 1(1), 113. Retrieved 12 28, 2024, from <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/696738>

[8] Erbarıştıran, T. (2021, 02 08). *Türkiye'nin İlk Kadın Kübist Ressamı: Maide Arel*. Retrieved 12 16, 2024, from oggito.com: <https://oggito.com/icerikler/turkiyenin-ilk-kadin-kubist-ressami-maide-arel/66256>

[9] Erbay, H. (2019, 01 31). Tarihsel Süreçte Dünyada Ve Türk Toplumunda Kadın Algısı Ve Haklarının Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Ege Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 4. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/641816>

[10] Erbay, H. (2019, 01 01). Tarihsel Süreçte Dünyada Ve Türk Toplumunda Kadın Algısı Ve Haklarının Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Ege Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 8,9. Retrieved 11 30, 2024, from <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/641816>

[11] Erdem, A. R. (2015). Atatürk'ün Kadına ve Kadın eğitime Verdiği Önem. *Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Belgi Dergisi*(9), 1270. Retrieved 12 16, 2024, from <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/417362>

[12] eventnews.com.tr. (2020, 01 22). *İbrahim Çallı'nın Fırçasından Genç Cumhuriyet ve Kadın*. Retrieved 12 27, 2024, from www.eventnews.com.tr: <https://www.eventnews.com.tr/ibrahim-callinin-fircasindan-genc-cumhuriyet-ve-kadin/9663/>

[13] Gönül, E., & Koca, B. (2017, 12 29). Erken Cumhuriyet Dönemi Resimlerinde Kadın İmgesi: Modernleşme ve Milliyetçilik. *SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, 10(20), 780. doi:ISSN 1308-2698

[14] Hızlı, S. (2024, 01 17). *Sedirde Uzanan Kadın, 1917, Ressam Namık İsmail*. Retrieved 12 19, 2024, from serkanhizli.wordpress.com: <https://serkanhizli.wordpress.com/2015/01/17/sedirde-uzanan-kadin-1917-ressam-namik-ismail/>

[15] İlal(1968) akt. Erbay (2019). (n.d.). Tarihsel Süreçte Dünyada Ve Türk Toplumunda Kadın Algısı Ve Haklarının Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Ege Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 3,4. Retrieved 12 02, 2024, from

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/641816>

[16] İlkey Canan Okkalı. (2017). <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/783249>, 8. Retrieved 12 26, 2024, from <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/783249>

[17] Işık, G. (2022, 04 22). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Sanat ve Kadın*. Retrieved 12 28, 2024, from [bianet.org:https://bianet.org/yazi/erken-cumhuriyet-donemi-nde-kadin-239595](https://bianet.org/bianet.org:https://bianet.org/yazi/erken-cumhuriyet-donemi-nde-kadin-239595)

[18] kultur.istanbul. (2021, 05 22). *Yaşamından notlar ve eserleriyle İbrahim Çallı*. Retrieved 12 27, 2024, from <https://kultur.istanbul:https://kultur.istanbul/yasamindan-notlar-ve-eserleriyle-ibrahim-calli/>

[19] Okkalı, İ. C., & Baytar, İ. (2020, 06 30). Erken Cumhuriyet Döneminde Kentleşme ve Şeref Akdik Resimlerindeki Yansıması. *SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, 13(25), 152,153. doi:SSN 1308-2698

[20] Özen, U., & Gönül, T. (2024). İletişim ve Plastik Sanatlar Bağlamında Milli Mücadele, Türkiye Cumhuriyeti ve Devrimleri Temalı Resimlerin İncelenmesi. In İsarç (Ed.), 3. *Uluslararası Karadeniz Bilimsel Araştırmalar ve İnovasyon Kongresi*. 3, p. 327. Trabzon: İsarç. doi:ISBN: 978-625-367-962-0

[21] Salık, E. (2023, 07 23). *Şeref Akdik Eserlerinde Kitap Okuyan Kadın Teması*. Retrieved 12 19, 2024, from <https://www.soylentidergi.com/:https://www.soylentidergi.com/seref-akdik-eserlerinde-kitap-okuyan-kadin-temasi/>

[22] tceydat.wordpress.com. (2017, 03 07). *Görsel Sanatlar Ders Planları*. Retrieved 12 28, 2024, from tceydat.wordpress.com:https://tceydat.wordpress.com/2017/03/11/sanat-eseri-inceleme/

[23] Temizer, N. C. (2022, 06). 19. Yüzyılda Batı'da ve Osmanlı'da Kadının Sosyal ve Ekonomik Hayattaki Yeri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 63. doi:e-ISSN: 2791-6871

[24] www.kulturportali.gov.tr. (n.d.). *Şeref Akdik (1899-1972)*. Retrieved 12 28, 2024, from www.kulturportali.gov.tr: <https://www.kulturportali.gov.tr/portal/seref-akdik>

[25] www.mutualart.com. (n.d.). *Kadın*. Retrieved 12 16, 2024, from www.mutualart.com: <https://www.mutualart.com/Artwork/Kadin/C666310D26C671CF>

[26] www.uludag.edu.tr. (2024, 12 05). *Bugün 5 Aralık Türk Kadınının Seçme Ve Seçilme Hakkının Tanınmasının 85. Yıl Dönümü*. Retrieved 12 28, 2024, from www.uludag.edu.tr: <https://www.uludag.edu.tr/ukam/duyuru/view?id=13758&title=bugun-5-aralik--turk-kadininin-secme-ve-secilme-hakkinin-taninmasin--85-yil-donumu>